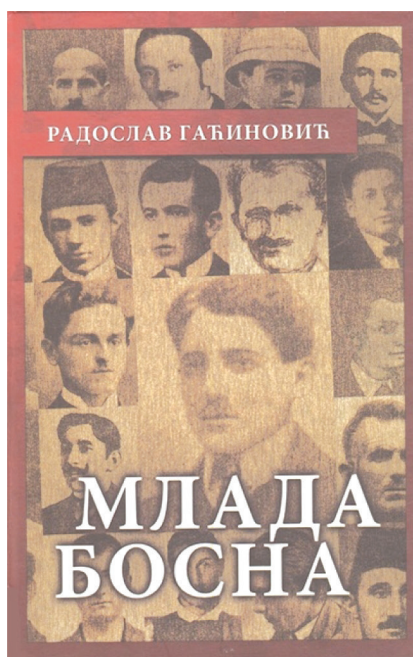

УДК 323.1(=163.41)
(497.15)“1903/1914”(049.3)

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXVII) XIV, vol=45
Бр. 3 / 2015.
стр. 235-240.

*Александра Колаковић**
Институт за политичке студије, Београд

МЛАДА БОСНА

*Приказ књиге: Радослав Гаџиновић, Млада Босна, Београд:
Медија центар „Одбрана“ (Библиотека „Војна књига“,
књига бр. 1856), 2014, 595 стр.*

У години обележавања стоте годишњице почетка Великог рата, као део културе сећања и друштвеног памћења, корпус целокупног историјског знања подстакао је бројна преиспитивања и

* Истраживач сарадник

анализе. Обнављање потребе за тумачењем прошлости подстичу последице Првог светског рата које су обликовале историју 20. века и утичу на свет данашњице. Догађаји, процеси и личности првог светског ратног сукоба изнова су предмет књига и чланака не само историчара већ и политиколога, правника, антрополога, културолога и других, што доприноси потпунијем сагледавању комплексног сплета питања узрока, повода и последица Првог светског рата, које се изнова нашло у жижи интересовања шире јавности. Још од када су у Сарајеву 28. јуна 1914. године припадници *Младе Босне* извршили атентат на аустроугарског престолонаследника Франца Фердинанда и његову супругу Софију, што је послужило Аустроугарској као повод за објаву рата Србији, ова организација и њени чланови предмет су анализа, расправа и спорења, која су неретко доводила и до ревизија, погрешних тумачења и стварања стереотипних представа о српском народу и држави. Књига *Млада Босна* проф. др Радослава Гађиновића, научног саветника Института за политичке студије у Београду, како је сам аутор навео, јесте покушај да се историјске чињенице о Младој Босни и њеном чланству интердисциплинарном анализом вреднују и интерпретирају.

Стварајући оквир за разумевање настанка и деловања Младе Босне аутор се, са правом, определио за приказ политичких прилика на Балкану почетком 20. века, са освртом на развој Србије и њен однос са Аустроугарском. Дуга предисторија почетка Првог светског рата, која обухвата период од Берлинског конгреса (1878), чије су одлуке утицале на развитак Србије и њене односе са другим државама, а пре свега Аустроугарском, потребна је за разумевање догађаја који су водили Царинском рату (1906–1911), анексији Босне и Херцеговине (1908) и Првом светском рату. Посматрајући стање у Хабзбуршкој монархији и аустроугарску политику на Балкану кроз призму колонијалног односа према поданицима, економског притиска на Србију и пропагандне активности, које су биле део тајних припрема за напад на Србију, аутор се упустио у анализу сложених догађаја на Балкану на почетку 20. века. Након описа стања у Босни и Херцеговини и незадовољства народа, а пре свега омладине аустроугарском управом, књига настоји да открије корене настанка покрета Млада Босна.

Притисци денационализације, које је спроводио Калајев режим у Босни и Херцеговини, наишли су на отпор генерације образованих Срба које су у последњим деценијама 19. и почетком 20.

века предводили Алекса Шантић, Светозар Ђоровић, Јован Дучић и Атанасије Шола. Културно-просветно друштво *Гусле*, основано 1888. године у Мостару и српска интелигенција окупљена око листа *Зора*, који је покренут 1895. године радили су на побољшању образовања становништва како би се остварио привредни и политички напредак средине која је вековима била под османском, а од Берлинског конгреса (1878) под аустроугарском управом. Област културе била је једино могуће поље националног деловања Срба ван Србије и стога је у средишту интересовања образованих Срба у Босни и Херцеговини била афирмација националне културе схваћена у ширем смислу као одбрана националних интереса. Српски интелектуалци из Босне и Херцеговине били су школовани у европским образовним центрима, а били су повезани са интелектуалцима у Србији и образованим припадницима других националности у Босни и Херцеговини. Под политичким притисцима аустроугарске управе и под утицајем идеја стечених у европским културним и образовним центрима развио се снажан омладински покрет и стасала је генерација Младобосанаца.

Млада Босна никада није била званична организација, већ је изникла из скупа ђачких група и кружока, чији су основни циљеви настали из потребе за заједничком акцијом против аустроугарске управе и борбе за ослобођење Босне и Херцеговине, односно уједињење Јужних Словена. Поред утицаја преовлађујућих идеја на којима су образовани, анексија Босне и Херцеговине 1908. године и покушај атентата Богдана Жерајића на генерала Маријана Варешанина, гувернера Босне и Херцеговине, били су преломни догађаји који су утицали на радикализовање погледа омладине на друштвену стварност. Питања етике и националне слободе измешана са књижевним радом у оквиру бројних часописа и листова које су покретали, у атмосфери разочарења и српског националног пораза 1908. године преобразила су омладину да из литерарне сфере закорачи у револуционарну. Значајно је, стога, да се аутор определио да на основу постојеће литературе и текстова савременика анализира настанак и карактер Младе Босне, начин њеног организовања и функционисања, као и циљеве.

Питања узора и усвојених идеологија, као и личности вођа Младе Босне, а пре свих Владимира Гађиновића и Димитрија Митриновића, као и Гаврила Принципа и осталих учесника у атентату 1914. године кључно је за разумевање догађаја који су били по-

вод објаве рата Аустроугарске Србији. Утицај идеја Ђузепеа Мацинија и Младе Италије, обновљеног романтизма, „ситног рада“ Томаша Масарика, нараслог патриотизма, мотива тираноубиства, као и револуционарног анархизма генерације, која како је то записао Ратко Парезанин „живи у знаку експлозије од Жерајићевог до Принциповог атентата“ неизоставни су делови мозаика знања о Младој Босни. Аутор је посебну пажњу посветио Митриновићу и Гађиновићу, главним идеолозима Младе Босне. Димитрије Митриновић, књижевник и филозоф, један од најбољих писаца овог младог нараштаја, личност која је носила мистични ореол и Владимир Гађиновић духовни вођа омладине и идеолог Младе Босне, за кога се говорило да је „држао пола револуционарне Босне, све млађе попове и учитеље имао је за собом“, а пропагирао је директну, индивидуалну и револуционарну акцију јесу личности које су незаобилазне у разумевању покрета Млада Босна и везе са удружењем Уједињење или смрт (Црна рука), које интригира историчаре и ширу јавност.

Димитрије Митриновић је положио темеље омладине Младе Босне још као ђак мостарске гимназије са својим школским друговима Богданом Жерајићем и Владимиром Гађиновићем. Иако су међу њима постојале разлике јер су се неки више декларисали као *српски националисти*, са еволуцијом према *револуцији и социјализму* (Гађиновић), а неки као *југословенски интегралисти* (Митриновић), заједничко им је да су учавали дубоке социјалне промене, а духовно буђење је стварало потребу за акцијом. Жерајићев гроб као место револуционарног надахнућа утицало је на појаву моћног покрета Млада Босна, чијем су кругу припадали и већина чланова Српско-хрватске напредне организације, Српско-хрватске националне организације и чланови тајних ђачких организација (Бања Лука, Тузла, Требиње, Мостар и Травник). Након поглавља посвећених настанку и организовању покрета, животу и стваралаштву идеолога и истакнутијих чланова Младе Босне, аутор је једну целину посветио формирању одлуке о атентату. Књига *Млада Босна* бави се и последицама атентата: суђењем Младобосанцима, објавом рата Србији, а Први светски рат (1914–1918) посматра кроз призму настанка и реализације идеје изражене кроз мисао *Serbien muss sterben* (*Србија мора умрети*). У том смислу пажња је посвећена анализи 17 већих и мањих судских процеса против особа осумњичених да су имале неке везе са српским и југословенским

организацијама. Ћачки процеси и Бањалучки процес вођен од новембра 1915. до марта 1916. године, када је окривљено 156 људи припадника већином српске интелигенције посматрају се као настојања да се докаже кривица Србије за рат и основа садашњих ревизија историје.

Књигу *Млада Босна* аутор је обогатио прилозима: оригиналним текстовима (у целини или у изводима) Владимира Гађиновића и Данила Илића, фотографијама 20 чланова Младе Босне, сведочанством о тамновању Гаврила Принципа у тврђави Терезину у Чешкој и Прогласом Михаила Пупина америчким исељеницима из Босне и Херцеговине. Ови прилози додатно помажу читаоцу да разуме догађаје, процесе и појаве, као и деловање личности укључених у рад Младе Босне. Посебно су вредни текстови Владимира Гађиновића, који су нашли централно место међу прилозима. Гађиновићеви текстови посвећени Богдану Жерајићу („Онима који долазе“, *Зора*, новембар 1910. и „Смрт једног хероја“, Београд 1912), први превод катехизиса револуционара Сергеја Нечајева и *Гијоова етика*, који је настао као део дипломског испита Владимира Гађиновића из филозофије на факултету у Фрајбургу јула 1917. године, извор су разумевања идеја у које су веровали чланови Младе Босне. У поменутим текстовима идеолога Младе Босне провејавају узор и правци мишљења које је следио у животу и пресликао у намери да заживе у оквирима младог нараштаја од кога се очекивало да отпочне *нови, импулсивни, ослободилачки и спасоносни рад на дизању народа*.

Први светски рат, као догађај који је довео до наглог прекида даљег развоја српске државе и друштва, а потом и додатно усмерио ка стварању југословенске државе, био је и остаће, предмет бројних анализа и тумачења. Осветљавање узрока и последица деловања организације Млада Босна важан је сегмент разумевања српске историје 20. века. Гаврило Принцип, Владимир Гађиновић, Димитрије Митриновић, Мустафа Голубић, Мухамед Мехмедбашић, Данило Илић, Недељко Чабриновић и други чланови Младе Босне атентатом 1914. године у Сарајеву изашли су из оквира националне историје, чиме је и значај проучавања њихових живота и активности стекао ширу димензију. Књига *Млада Босна*, писана јасним стилем на основу постојеће литературе, обogaћена интердисциплинарним погледом и слободом аутора да изнесе свој суд и

мишљење заслужује пажњу широке читалачке публике. Истовремено, књига *Млада Босна* прилозима датим на крају главног текста подстиче читаоца и на нова самостална истраживања, позива на дијалог и омогућава непосреднији сусрет Срба са својом историјом, традицијом и идентитетом.